

da budu lako čitljiva. Danas je tiskarstvo toliko napredovalo da bi se uz malo truda i to moglo postići.

U knjizi ima i sitnijih grešaka, ima i tiskarskih (na str. 220. Kopitar je umro 1884!), ali to nije potrebno ovdje posebno spominjati. Važno je istaknuti da se za mnoge knjige kaže da su ispunile prazninu u našoj znanstvenoj literaturi pa se to s valjanim razlozima može reći i za Vinceovu knjigu s posebnom napomenom da tek pošto smo je pročitali spoznajemo kako je ta praznina bila golema. Da smo je prije popunili, bilo bi o hrvatskom književnom jeziku manje nesporeda.

Stjepan Babić

ZAŠTO BI NAM MJESECI BILI BEZIMENI?

O nazivima mjeseci više se puta pisalo u našim jezičnim časopisima, raspravljalo se o njihovim narodnim nazivima i onima prema latinskom.¹ Danas se sve češće čuje, pa i čita u novinama: *prvi mjesec*, *treći mjesec*, *u šestom mjesecu*, *u devetom mjesecu* i sl. Neki su se počeli gotovo redovito služiti tim komotnim načinom označivanja mjeseci, ali dok je to i razumljivo za razgovorni jezik, koji ima svoja prava, takav se način izricanja širi i dalje. Tako onda možemo čuti na našim sastancima, u diskusijama i sl. kako će se sljedeća sjednica održati *u petom mjesecu*, a ona dogovorena proslava *u jedanaestom mjesecu* i sl. Upravo danas dok pišem ovaj članak školski radio najavljuje da će se o nekim pedagoškim pitanjima raspravljati *u jedanaestom mjesecu*, pozivajući se na zaključke donesene još *u šestom mjesecu* ove godine. To me je upravo i potaklo da napišem ovaj člančić.

Da takvo izražavanje nije lijepo i da nam osiromašuje jezik, mislim da nije potrebno posebno isticati. Istina, za četvrti dan u tjednu velimo *četvrtak*, za peti *petak*, ali već

za drugi dan u tjednu upotrebljavamo naziv koji označuje istu brojčanu vrijednost (drugi), ali u starijem obliku koji se u nazivu reflektira kao *utorak*. Za šesti dan u tjednu, dakako, ne kažemo *šestak*, nego *sobota*, a za sedmi ne upotrebljavamo *sedmak*, nego *nedjelja*, služimo se dakle *nazivima* dana u tjednu, a ne opisujemo ih.

Tako postoje i posebni nazivi za mjesec u godini, koji su dvostruki: postoje narodni nazivi, a postoje i nazivi načinjeni prema latinskim označivanjima.

Česi, Poljaci i Hrvati upotrebljavaju narodne nazive za imena mjeseci, dok se ostali Slaveni služe pretežno ili sasvim nazivima za mjesec prema latinskom.

Narodna imena mjeseci u pojedinim slavenskim jezicima za neke su mjesec različit prema različitim vremenskim pojavama u prirodi, prema raznolikim klimatskim obilježjima pojedinih krajeva. Tako se onda naš *lipanj* u češkom jeziku naziva *červen*, u poljskom *czerwiec*. U Poljaka *lipiec* označuje naš *srpanj*, a češki *srpen* i poljski *sierpień* označuje naš *kolovoz*. *Rijen* upotrebljavaju Česi za naš *listopad*, a ne *rujan*, a naziv *listopad* označuje i u Čeha i u Poljaka naš *studen* (i u Slovenaca kada su upotrebljavali narodna imena). *Prosinac* označuje isti mjesec i za Čehe, a Slovencima je taj mjesec označivao naš *siječanj*. To iz spomenutih klimatskih razloga nije ništa neobično ni neshvatljivo. Što pojedine slavenske riječi imaju različita značenja ni tome se ne treba čuditi: poznato je da u slavenskim jezicima ima podosta riječi sličnih, ali sa sasvim drugim značenjem.

Ako se vratimo našoj temi, onda bismo mogli reći da je donekle razumljivo kako je moglo doći do takva brojčanog naziva mjeseci (*u petom mjesecu*, *u devetom mjesecu*). U nesigurnosti ili sumnji je li, na primjer, *listopad* oktobar ili možda septembar, je li dakle deseti ili deveti mjesec, prišlo se mjesto takva razmišljanja bržem i sigurnijem brojčanom nazivu. Pogotovu je gradsko stanovništvo prišlo tom komotnijem, a lošijem označivanju mjeseci po njihovim rednim brojevima, ako tome nije razlog i želja da se izbjegniju i jedni i drugi nazivi i

¹ T. Matić, Hrvatska narodna imena mjeseci, Hrvatski jezik, 1938, str. 13—16; T. Maretić, Narodna imena mjesecima, Nastavni vjesnik, V, 1897, i Narodna imena mjeseci, Kalendar Bošković, 1897.

upotrijebi se treći način izricanja, nekako neutralan.

U Rimljana su mjeseci druge polovice godine dobili naziv po brojevi (*septembar*, *oktobar*, *novembar*, *decembar*) prema latin-skim riječima za brojeve: *septem* — sedam, *octo* — osam, *novem* — devet, *decem* — deset. Čak su nazivi za naš *srpanj* (jun) i *kolovoz* (august) glasili u starije vrijeme *quintilis* i *sextilis* prema nazivima za brojke: *quinque* — pet, *sex* — šest, no sve te nazive treba računati od *ožujka* jer je upravo u to vremensko razdoblje u Rimljana bio prvi mjesec u godini (prije Cezarove reforme kalendara).

Iako je dakle dio naziva prema latin-skome jeziku nastao nazivom mjeseci prema njihovu rednom broju, ipak to nije razlog da se mjesto narodnih ili rimskih naziva služimo, analogno tome, rednim brojevima pojedinih mjeseci. Čak bismo mogli istaknuti da je, naročito u književnim tekstovima ali i inače, bolje upotrebljavati u hrvatskom književnom jeziku domaće nazive nego strane. To nisu nikakve kovanice, nego su to narodni nazivi nastali direktno u narodu koji je usko živio s prirodom, u carstvu bilja i životinja, u povezanosti s vremenskim pojavama i promjenama u prirodi. Nazivi *travanj*, *svibanj* (prema biljci *svib*), *lipanj*, *srpanj*, *kolovoz*, *listopad*, *studen* jasni su nam već na prvi pogled te ih nije potrebno ni tumačiti. Glasovnim promjenama lako se može protumačiti i *ožujak* (od starijega *lōzujbkō*), taj »lažljivi«, promjenljivi mjesec koji se u starijih pisaca iz Slavonije i Bosne naziva *lažak*. Naziv *rujan* etimolozi već poodavno ne dovode u vezu s *rujnim vinom* ili *rujnim lišćem*, što se na prvi pogled nameće, nego sa starim glagolom *rjuti*, prezent *revq* — u vezi s revanjem nekih životinja za vrijeme parenja upravo u to doba. Za *prosinac* se smatra da je moglo nastati od *prosinuti* u vezi sa zimskim solsticijem, kada sunce probije, prosine, pobijedi zimsku tamu.² Dakako.

tek se pučkom etimologijom može naziv za taj mjesec protumačiti od riječi *prositi*, kao da tobože u tom mjesecu gladni treba prositi ako nije pribavio hranu za taj hladni zimski mjesec.

Rečeno je da su to stari nazivi, za što svjedoči i činjenica da se oni javljaju i u drugim slavenskim jezicima. Za naziv mjeseca *svibnja* imamo zasad najstariju potvrdu iz godine 1472. u Zadru u oporuci popa Brajka, kako nas uvjeravaju Prinosi za pravno-povjesni rječnik.³ Potvrda za sve narodne nazive mjeseci u godini imamo u hrvatskih pisaca još od početka 17. stoljeća (i iz primorskih krajeva i iz onih u unutrašnjosti (iz Slavonije ili iz Bosne).

Već od pokretanja »Danice« naši su ilirci upotrebljavali narodne nazive za mjesece (nešto malo drugačije nego mi danas), god. 1836. tek se malo kolebaju (pišu *januar*, *februar*), ali odmah nastavljaju za preostale mjesece *ožujak*, *travanj* i sl., a od godine 1837. upotrebljavaju se isti nazivi mjeseci koje upotrebljavamo i mi danas.

Tako u 2. broju »Danice« od 14. siječnja 1837. opsežno se govori o nazivima mjeseci u godini te možemo reći da je to dan kada se u novijem hrvatskom književnom jeziku sasvim ustalio običaj da se upotrebljavaju narodni nazivi za mjesece. Tu, naime, možemo pročitati i ovo: »Iskrena želja, koju nam premnogi i najvrjedniji domorodci sa svih stranah najpače gornje i srednje Ilirije soglasno priobćuju, nagiblje nas, da odmah, s početkom ovoga novogodišnjeg tečaja sva kojekakova, ponajviše prostačka ili samovoljno skovana, ilirskoj jedinosti protivna *mšecah imena* iz našega obće-ilirskoga književnoga jezika sasvim izbacimo, ter na mjesto njih čista i prava u starih i novih knjigah najizverstnijih spisateljah i u najčišćjem narječju naroda našega sačuvana imena jedanput za svakiput u naše knjižestvo uvedemo i za stalno utverdimo.« Zatim se ustanovljuje kako je starinske nazive za imena mjeseci složio u stihovima J.

² Usp. F. Miklošič, Die slavischen Monatsnamen, Denkschriften der Akademie der Wissenschaften, Phil.-histor. Klasse 17, Wien 1868.

³ Vladimir Mažuranić, Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik, str. 417. Usp. i Hrvatski jezik, 1938/1939, str. 15.

S. Reljković u svome *Kućniku* godine 1796. te se citiraju ti stihovi.

Da su narodni nazivi pregnantniji ili, kako to veli prof. Ivšić, da u sebi sadrže jedrinu i puninu riječi, prema šturom i jalo-
vom adekvatu latinskoga naziva,⁴ to ne tre-

⁴ Prof. Ivšić upravo veli u časopisu »Hrvatski jezik«, 1938/1939, na str. 14: »No svatko zna, da i sve riječi nisu jednake, i tko osjeća razliku između pojedinih riječi, taj neće ni jednom češkomu ili poljskomu pripovjedaču, koji opisuje mutna i hladna jut-
ra i gola ili na pola gola drveta u mjesecu novembru, preporučiti, da u svome opisu mjesto svoga narodnoga naziva *listopad* za mjesec, u koji pada taj njihov opis, uzme ime »novembar«, da ne bi možda koji nevješti hrvatski prevodilac njihov opis iz mjeseca novembra prenio u mjesec oktobar... Tko osjeća pregnaciju ili, da naški kažem, jedrinu i puninu riječi, taj neće u takim ili sličnim prilikama za koju takvu riječ upotrebiti štu ru ili jalo vu, kakva bi u takim opisi-
sima bila riječ oktobar ili novembar mjesto naše jedrice, slovanske slikovite slo-
ženice l i s t o p a d.«

ba posebno dokazivati, iako će određenu osjećajnu obojenost sadržavati i nazivi mje-
seci prema latinskom izvorniku za one koji
samo njih upotrebljavaju.

Ali, završimo našu temu o nepotrebnosti
upotrebi naziva mjeseci po njihovim rednim
brojevima u godini. Vidimo da taj novi na-
čin nije potreban, a umjesto toga treba os-
tati ili pri našim narodnim nazivima (što
je najbolje) ili onima prema latinskom na-
zivlju. A upotreba rednoga broja uz mje-
sec neka ostane, kao i dosad, rezervirana za
slučajeve kao što su: ona je u *trećem mje-
seću* trudnoće; sin mu je već u *jedanaestom*
mjesecu (života) prohodao, i sl.

U razgovornom jeziku ostat će vjerojat-
no i ovaj novi način za označivanje mjeseci,
ali onaj tko ima osjećaj i smisao za prava
književnog jezika i posebno književnog iz-
raza neće nepotrebno siromašiti svoj izra-
žaj ako može izabrati određenije i ljepše.

Zlatko Vince

VIJESTI

IX. MEĐUNARODNI SLAVISTIČKI KONGRES

Kijev, rujna 1983.

Zaključci sjednice MSK i tematika Kongresa

Od 15. do 20. listopada ove godine odr-
žana je 20. sjednica Međunarodnog slavistič-
kog komiteta u Budimpešti i Višegradu (Ma-
đarska), na kojoj je saslušan i prihvaćen iz-
vještaj tajništva VIII. međunarodnog slavi-
stičkog kongresa u Zagrebu i sastavljen pro-
gram tematike za idući, IX. međunarodni
slavistički kongres, koji će se u prvoj polo-
vici rujna 1983. godine održati u Kijevu.

U raspravi o izvještaju sa Zagrebačkog
kongresa sudionici ovoga zasjedanja istakli
su golem trud koji su organizatori uložili da

se ostvari vrlo bogat program Kongresa.
Gotovo tisuću pročitanih referata učinili su
ovaj Kongres najvećim u povijesti slavistike.
Vrlo živa i plodna razmjena mišljenja o sla-
vističkoj problematici 20. stoljeća, uspješan
rad petnaestak komisija, golema izdavačka
aktivnost, vrlo uspjele izložbe slavističkih
publikacija, velik broj pratećih priredaba
koje su pratile Kongres u Zagrebu i Ljub-
ljani pridonijeli su da rezultati Kongresa do-
ista ostave snažan trag u slavistici. S toga
gledišta Plenum Međunarodnog slavističkog
komiteta odao je puno priznanje i zahval-
nost domaćinima Kongresa i gradu doma-
ćinu.

Međunarodni slavistički komitet usvojio
je zatim personalne promjene. Predsjednik